

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК НАУКИ ТА
ОСВІТИ
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of Science and Education

№ 10(40) 2025

**«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2025. № 10(40) 2025. С. 3011**

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління (Рішення від 31.10.2025, № 11/10-25)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематики наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✚ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✚ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)

УДК 316.47:005.336.2:373.011.3-053.6:373.091.2(437.3(045))

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-2153-2162](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-2153-2162)

Розман Ірина Іллівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, <http://orcid.org/0000-0002-4951-0074>

Товканець Оксана Сергіївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, <http://orcid.org/0000-0003-4438-0167>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЧЕСЬКІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз і порівняння підходів до розвитку соціальних навичок і компетентностей старшокласників у сучасних освітніх системах Чехії та України. З'ясовано, що в чеській педагогічній практиці формування соціальних компетентностей розглядається як наскрізний компонент змісту освіти, інтегрований у всі навчальні предмети й позакласну діяльність. Зазначено, що система базується на положеннях Rámcový vzdělávací program (RVP), що визначає структуру ключових компетентностей і конкретизує методи їх реалізації у шкільному середовищі. Зазначено, що в українській освіті, відповідно до Концепції «Нової української школи», розвиток соціальних навичок також віднесено до пріоритетних завдань навчання. Підкреслено, що варто продовжити роботу над удосконаленням та стандартизацією методичних інструментів. У статті йдеться про спільну для обох систем орієнтацію на компетентнісний підхід, виховання громадянської відповідальності, комунікативної культури та здатності до співпраці.

Порівняльний аналіз виявив, що чеський підхід вирізняється інституційною впорядкованістю, методичною підтримкою вчителів і практичним спрямуванням навчального процесу, тоді як український – науковою обґрунтованістю й гнучкістю педагогічних рішень.

Результати дослідження свідчать про перспективність адаптації елементів чеського досвіду в українському контексті для підвищення ефективності формування соціальних компетентностей старшокласників.

Ключові слова: соціальні навички, соціальні компетентності, старшокласники, чеська освіта, порівняльний аналіз, компетентнісний підхід, Нова українська школа, методичний підхід.

Rozman Iryna Illivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of English Language, Literature and Teaching Methods of Mukachevo State University, Mukachevo, <http://orcid.org/0000-0002-4951-0074>

Tovkanets Oksana Serhiivna Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor Professor of the General Pedagogy and Pedagogy of the Higher School Department, State Higher Educational Institution «Uzhhorod National University», Uzhhorod, <http://orcid.org/0000-0003-4438-0167>

DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS AND COMPETENCES OF SENIOR GRADE STUDENTS IN THE CZECH EDUCATION SYSTEM: COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract. The article presents a theoretical and comparative analysis of approaches to developing social skills and competences among high school students in the Czech Republic and Ukraine. It is established that in Czech educational practice, the formation of social competences is considered a cross-cutting component of the curriculum, integrated into both academic subjects and extracurricular activities. The system is based on the Rámcový vzdělávací program (RVP), which defines the structure of key competences and provides methodological guidance for their implementation in school settings.

In the Ukrainian context, according to the concept of the «New Ukrainian School», the development of social skills is also defined as a key educational priority. However, in practice, this process often remains fragmented and requires further standardization of methodological tools and assessment criteria. The article highlights the shared orientation of both educational systems toward the competence-based approach, civic responsibility, communicative culture, and cooperative learning.

The comparative analysis reveals that the Czech model demonstrates greater institutional coherence, teacher support, and practical focus, whereas the Ukrainian approach is characterized by strong theoretical foundations and pedagogical flexibility. The study concludes that adapting selected elements of the Czech experience to the Ukrainian educational context may significantly enhance the effectiveness of social competence formation among high school students.

Keywords: social skills, social competences, high school students, Czech education, comparative analysis, competence-based approach, New Ukrainian School, methodical approach.

Постановка проблеми. У сучасному світі, який характеризується динамічними соціальними трансформаціями, розвиток соціальних навичок і компетентностей молоді набуває особливої актуальності. Європейські освітні системи, орієнтовані на гуманістичні та компетентнісні підходи, приділяють значну увагу формуванню здатності учнів до конструктивної взаємодії, критичного мислення, саморегуляції та відповідальності у суспільному житті. Однією з країн, де питання соціального розвитку особистості стало важливою складовою державної освітньої політики, є Чеська Республіка.

Становлення сучасної чеської моделі освіти відбувалося в контексті європейської інтеграції та реформування на основі Рамкових освітніх програм (Rámcové vzdělávací programy – RVP), які визначили перелік ключових компетентностей, серед яких центральне місце посідають соціальні та персональні.

Згідно з концепцією RVP, соціальна компетентність трактується як здатність здобувача ефективно взаємодіяти в колективі, проявляти емпатію, приймати відповідальні рішення та діяти відповідно до моральних і суспільних норм [7].

Таким чином, формування соціально зрілої особистості визнається однією з провідних цілей середньої освіти Чеської Республіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «соціальна компетентність» є інтегративною категорією сучасної педагогічної науки, яка охоплює комплекс знань, умінь, цінностей і ставлень, необхідних для ефективної взаємодії людини та соціальними інституціями [5].

У європейській освітній парадигмі воно тісно пов'язане з концепцією ключових компетентностей для навчання впродовж життя (Key Competences for Lifelong Learning, 2018), ухваленою Радою ЄС. Згідно з цим документом, соціальні та громадянські компетентності становлять базу для формування здатності до емпатії, конструктивного діалогу, поваги до різноманіття та відповідального громадянства [2].

У чеському освітньому контексті термін *sociální a personální kompetence* офіційно закріплено у Рамкових освітніх програмах (Rámcové vzdělávací programy – RVP), які визначають освітні цілі для всіх типів шкіл. Відповідно до RVP для гімназій (2023), соціальна компетентність передбачає здатність учнів: співпрацювати в групі, приймати різні ролі у колективній діяльності; поважати думку інших, розв'язувати конфлікти

ненасильницьким шляхом; відповідально оцінювати власну поведінку та вчинки; проявляти ініціативу й самостійність у соціальній взаємодії [6, 7].

Таким чином, у чеській системі освіти соціальна компетентність розглядається не як окремий предмет навчання, а як наскрізна складова всього освітнього процесу. Її розвиток забезпечується через міжпредметні зв'язки, проєктне навчання, діяльність учнівських колективів, волонтерські ініціативи та соціально орієнтовані програми.

Науковий інтерес до проблеми соціального розвитку старшокласників у Чехії зумовлений не лише її педагогічним значенням, але й практичними потребами – забезпеченням готовності молоді до самостійного життя, громадянської активності та інтеграції на ринку праці.

Чеські дослідники Т. Tetourová, J. Maňák, P. Petar, P. Gavora, J. Slavík у своїх працях наголошують на важливості створення шкільного середовища, що сприяє становленню емоційного інтелекту, співпраці та соціальної відповідальності. У межах освітньої політики значну роль відіграють програми розвитку «м'яких навичок» (soft skills) у гімназіях і професійно-технічних школах, які реалізуються через міжпредметні модулі, волонтерські проєкти, рольові ігри та соціальні тренінги [1; 3; 4; 9].

Необхідно зауважити, що дослідження бакалавра/магістра: «Sociální gramotnost žáků středních odborných škol a odborných učilišť» (Петар Чех) вивчає рівень соціальної грамотності учнів середніх професійних шкіл та училищ. Це дозволяє побачити, як на практиці реалізуються соціальні навички серед старшокласників, особливо в професійно-технічній освіті [1].

Водночас актуальними залишаються питання ефективності педагогічних стратегій, методів оцінювання рівня соціальних компетентностей, а також підготовки вчителів до реалізації компетентнісного підходу. Порівняльний аналіз українських та чеських підходів (В. Лендел) демонструє спільну тенденцію: від орієнтації на знанняву парадигму – до виховання активного громадянина, здатного діяти соціально відповідально у складних комунікативних і моральних ситуаціях [10].

Метою даної статті є аналіз змісту, форм та механізмів розвитку соціальних навичок і компетентностей старшокласників у чеській освітній системі, а також виявлення методичних підходів, які забезпечують ефективність цього процесу.

Виклад основного матеріалу. У Чехії існує Рамковий освітній програм (Rámcové vzdělávací programy, RVP), який є законодавчо обов'язковим документом для всіх шкіл і регламентує цілі, ключові компетентності, очікувані результати та форми навчання [7].

Однією з ключових компетентностей, закладених у цих програмах, є соціальна та персональна компетентність (sociální a personální kompetence) –

здатність співпрацювати, підтримувати міжособистісні стосунки, проявляти емпатію, відповідальність у соціальній взаємодії [7].

У оновленому RVP ZV (для базової школи) та в RVP для середньої та вищої шкіл (наприклад, *gymnázia* чи *střední odborné školy*) більша увага приділяється ціннісним, громадянським і соціальним елементам освіти (виховання толерантності, співпраці, критичного мислення) [7].

З огляду на те, що тематичний блок «Ja a oni / My a vy» («Я і вони / Ми і ви») закріплений в RVP для базової і гімназійної освіти для розвитку ключових компетентностей: проблемного вирішення, комунікативної, соціальної і персональної, громадянської, означає, що через навчальні теми та взаємодію у класі старшокласників стимулюють розвиток соціальної відповідальності і взаємоповаги [7].

До того ж ми зауважуємо на особливості та виклики сучасності освітнього процесу. Хоч «соціальна грамота» чи «соціальна компетентність» і прописані в програмах, все ж таки існують різниці в їх реалізації. Рішення питання залежить від типу школи: гімназія, професійна школа, технічне училище, ресурсу та підготовки викладачів і шкільного середовища.

Дослідження зі *střední odborné školy* вказують, що в професійно-орієнтованих програмах часто більше практичного навантаження, але менше часу і фокусу на розвиток «м'яких» соціальних навичок [5].

Для досягнення результату стосовно розвитку соціальних навичок і компетентностей старшокласників у чеській освітній системі, важливою умовою є шкільний мікроклімат: атмосфера співпраці, відкритості, взаємоповаги, де можна обговорювати суперечливі питання, вчитися вирішувати конфлікти. Тематичний блок, як «Ja a oni jsme my», працюють саме з цими аспектами [7].

Також ми хочемо зауважити, що існують виклики, пов'язані з індивідуальними відмінностями учнів, їхнім попереднім соціальним досвідом, сімейним бекграундом, культурним середовищем – все це впливає на те, як швидко і наскільки ефективно розвивається соціальна компетентність. Що стосується української перспективи у статті В.Лендел «Особливості розвитку соціальної компетентності учнів старшої школи в шкільній освіті Чехії» обґрунтовано особливості розвитку соціальної компетентності учнів в шкільній освіті Чехії.

Автор зазначив, що в чеській системі соціальні навички і компетентності в учнів закладені як конкретні освітні цілі й завдання у навчальних програмах.

Також виділений ряд передумов розвитку: спілкування, взаємодія в освітньому та природному середовищі, міжособистісні стосунки [10].

Теоретичні основи формування соціальних компетентностей спираються на гуманістичну, соціально-когнітивну та діяльнісну парадигми освіти. Насамперед, слід зазначити гуманістичну парадигму, яка наголошує на внутрішній мотивації, саморозвитку та самоактуалізації особистості як основі соціальної зрілості. У чеській педагогіці ці ідеї були адаптовані у працях J. Maňáka, який розглядав освіту як процес «соціального самотворення» (*sociální sebevytváření*) [4].

Важливою складовою є соціально-когнітивний підхід до розвитку соціальних навичок і компетентностей старшокласників у чеській освітній системі.

Зазначено, що спостереження, наслідування, соціальний досвід і самооцінка відіграють важливу роль у формуванні поведінкових моделей. В освітньому середовищі це означає, що соціальні навички учнів формуються через участь у реальних і симульованих соціальних ситуаціях – від дискусій до групових проєктів [3].

Діяльнісний підхід дослідник J. Slavík трактує соціальну компетентність як результат активної взаємодії особистості з соціальним середовищем. Відповідно, формування соціальних навичок потребує створення навчальних ситуацій, у яких учень виступає активним суб'єктом співпраці, а не пасивним спостерігачем [8].

Ці підходи інтегруються в сучасній чеській педагогіці, утворюючи методологічну основу компетентнісно орієнтованого навчання, що поєднує когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти розвитку особистості.

Порівняльний аналіз українського і чеського підходів до розвитку соціальних навичок і компетентностей старшокласників заключається у тому, що розвиток соціальних навичок і компетентностей у старшій школі визнається і в Україні, і в Чехії пріоритетною метою сучасної освіти. Водночас моделі реалізації цієї мети суттєво різняться за нормативною опорою, інструментарієм оцінювання, організацією навчального процесу та роллю позашкільних практик.

Розглянемо систематизований порівняльний огляд за ключовими вимірами. Пропонуємо проаналізувати нормативно-куркульний рівень. У Чехії соціальні та персональні компетентності офіційно закріплені у Рамкових освітніх програмах (*Rámcové vzdělávací programy, RVP*).

RVP визначає ключові компетенції як наскрізні цілі навчання й задає простір для реалізації соціального навчання через міжпредметні теми та модулі (*průřezová témata*). Це дає централізовану, але гнучку нормативну основу для шкіл різних типів [7].

В українській педагогічній традиції (і в реформі «Нова українська школа») також присутній компетентнісний підхід, де соціальні навички

розглядаються як частина ключових компетентностей учня. В українських практиках нормативні документи часто формулюють мету ширше: як розвиток громадянської та соціальної зрілості і реалізаційна свобода шкіл значною мірою детермінована локальними програмами та вчительською ініціативою [12].

Отже, ключова відмінність полягає у тому, що Чехія має чітко формалізований перелік ключових компетентностей у RVP із рекомендаціями щодо їхнього втілення; в Україні – сильна теоретична підтримка компетентнісної парадигми, але ширша варіабельність у впровадженні на місцях.

Порівнюючи педагогічні підходи і методи навчання, ми зауважуємо, що у Чехії практики орієнтовані на інтеграцію: міжпредметні модулі, проектне навчання, рольові ігри, волонтерство, тьюторство. Звіти Чеської шкільної інспекції підкреслюють ефективність методів, що передбачають активну участь учнів і створення безпечного шкільного клімату для роботи над комунікативними та особистісними навичками [5].

В українській практиці також застосовують проектні технології, тренінги, рольові ігри, гурткову діяльність.

Однак у багатьох школах їхня системність і тривалість залежать від рівня підготовки вчителя, наявності ресурсів і підтримки з боку місцевої адміністрації. Теоретичні розробки пропонують систему вправ і методик, але їхня впроваджуваність не завжди підтримана стандартизованими інструментами [12].

Таким чином, ми констатуємо відмінність соціальних компетентностей: Чехія ставить акцент на системній імплементації через шкальні програми й інспекційні практики; Україна має розвинену методологічну базу, але більшу фрагментарність впровадження.

Оцінювання соціальних компетентностей в освіті Чехії останніми роками ґрунтується на появі валідованих інструментів, розроблених для вимірювання цих компетентностей у чеському контексті – прикладом є адаптація Walker–McConnell Scale. Це підвищує можливість систематичного моніторингу і наукового вимірювання змін [9].

В Україні є кілька опитувальників і методик (психолого-педагогічні шкали, самооцінювання, портфоліо), але бракує єдиної широко визнаної та стандартизованої шкали, інтегрованої в національну практику. Наукові розробки (методичні посібники, локальні дослідження) пропонують можливі інструменти, проте вони часто використовуються вибірково [11].

Як підсумок, ми констатуємо ключову відмінність: Чехія наближається до стандартизованих інструментів оцінювання на національному рівні; Україна – у процесі розробки і поширення таких інструментів.

Інспекційні матеріали та практики у Чехії свідчать, що до підготовки педагогів і кадрова підтримка забезпечують успіх у розвитку соціальних компетентностей. Необхідно звернути увагу, що значною мірою результативність залежить від підготовки вчителів – як у галузі методики, так і у фасилітації групової роботи. Системні програми підвищення кваліфікації й методична підтримка сприяють більш однаковій якості реалізації [5]. Професійний розвиток учителя в Україні активно стимулюється (курси, методичні семінари); іноді доступність якісних програм, їхня орієнтація на практичні інструменти для виховання соціальної компетентності і системність супроводу варіюють між регіонами. Теоретичні напрацювання дають методологічну основу, але потребують широкого трансферу у практичні курси [11].

Ключова відмінність: Чехія демонструє більш координовану систему інспекційно-методичної підтримки вчителя; Україна має сильну теоретичну базу, але потребує масштабування практичних програм підготовки.

Висвітлюючи проблеми та виклики, ми зауважуємо, що обидві країни стикаються з потребою у валідних інструментах для оцінки соціальних компетентностей; Чехія вже має приклади адаптацій шкал, Україна – працює над методичними рекомендаціями. змін [9].

Рівень підготовки вчителів свідчить про необхідність системної підготовки фасилітаторів соціального навчання у школі. [5].

Також необхідно зазначити, що регіональна/інституційна варіабельність впровадження характеризується тим, що у обох країнах існує розрив між нормативними цілями й практикою на місцях.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити, що розвиток соціальних навичок і компетентностей у старшій школі є системним і стратегічно важливим напрямом освітньої політики як Чеської Республіки, так і України. Попри спільну орієнтацію на компетентнісну парадигму, підходи двох держав мають певні концептуальні та організаційні відмінності, зумовлені особливостями національних традицій, нормативної бази та педагогічної культури. У чеській освітній моделі соціальні компетентності розглядаються як ключовий результат навчання, інтегрований у всі сфери діяльності школи.

Рамкові освітні програми (RVP) чітко визначають їхній зміст і забезпечують методичну підтримку для педагогів. Розвиток соціальних навичок відбувається не лише під час навчального процесу, але й через позакласні активності, волонтерство, командні проєкти, рольові ігри та соціальні тренінги. Система оцінювання у Чехії поступово стандартизується завдяки адаптації міжнародних шкал (зокрема Walker–McConnell), що підвищує об'єктивність моніторингу рівня соціальної компетентності учнів.

В українській освітній системі, особливо в межах концепції «Нової української школи», соціальні навички також віднесено до ключових компетентностей. Вітчизняні дослідники створили потужну теоретико-методологічну базу для їх формування. Водночас практична реалізація компетентнісного підходу в Україні має певну неоднорідність, що пов'язано з відмінностями у рівні підготовки педагогів, ресурсному забезпеченні шкіл та ступені стандартизації інструментів оцінювання.

Література:

1. Čech Petr. Sociální gramotnost žáků středních 2016. <https://surl.li/wlftik>
2. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning. Luxembourg, 2018. URL: <https://surl.li/fqisnh>.
3. Gavora P. Učitel a žák v komunikaci. Bratislava: SPN, 2005. URL: <https://surl.li/lrkjzg> 2024
4. Maňák J. Pedagogika jako věda o člověku a společnosti. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
5. Podpora rozvoje osobnostních a komunikačních dovedností žáků středních škol ve školním roce 2019/2020 Tematická zpráva. URL: <https://surl.li/avxpxw> Praha. 2023. https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_cista_verze.pdf?utm_source=chatgpt.com.
6. Rámcové vzdělávací programy. 2023. URL: https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/?utm_source=chatgpt.com].
7. Rámcové vzdělávací programy (RVP). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. URL: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>
8. Slavík J. Tvořivost a hodnocení ve škole. Praha: Portál, 2017.
9. Tetourová T, Děchtěrenko F, Lukavský J, Frombergerová A, Brom C. Adaptace walker-mcconnellovy stupnice sociální kompetence a školní přizpůsobivosti do českého prostředí. 2023, roč. 17, č. 3. Výzkumné studie. URL: https://e-psycholog.eu/pdf/Tetourova-et al.pdf?utm_source=chatgpt.com
10. Лендел В. Особливості розвитку соціальної компетентності учнів старшої школи в шкільній освіті Чехії. Вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. 2024 URL: visnyk-ped.uzhnu.edu.ua
11. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: «К.І.С.». 2004. 112 с. URL: <https://surl.li/itctiw>
12. Пометун О. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ.: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 208 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/162002217.pdf?utm_source=chatgpt.com.

References:

1. Čech, P. (2016). Sociální gramotnost žáků středních škol]. URL: <https://surl.li/wlftik> [in the Czech Republic].
2. European Commission. (2018) Key Competences for Lifelong Learning. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Online]. URL: <https://surl.li/fqisnh> [in the Czech Republic].

3. Gavora, P. (2005). Učitel a žák v komunikaci. Bratislava: SPN. URL: <https://surl.li/lrkjzg> [in the Czech Republic].
4. Maňák, J. (2019). *Pedagogika jako věda o člověku a společnosti*. Brno: Masarykova univerzita [in the Czech Republic].
5. *Podpora rozvoje osobnostních a komunikačních dovedností žáků středních škol ve školním roce 2019/2020. Tematická zpráva*. (2023). Praha: Česká školní inspekce. URL: <https://surl.li/avxpxw> [in the Czech Republic].
6. Rámcové vzdělávací programy. (2023). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. URL: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy> [in the Czech Republic].
7. Rámcové vzdělávací programy (RVP). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. URL: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/> [in the Czech Republic].
8. Slavík, J. (2017). *Tvořivost a hodnocení ve škole*. Praha: Portál [in the Czech Republic].
9. Tetourová, T., Děchteřenko, F., Lukavský, J., Frombergerová, A., & Brom, C. (2023). Adaptace Walker–McConnellovy stupnice sociální kompetence a školní přizpůsobivosti do českého prostředí. Výzkumné studie, 17(3). URL: <https://e-psycholog.eu/pdf/Tetourova-etal.pdf> [in the Czech Republic].
10. Lendel V. (2024). Osoblyvosti rozvytku sotsialnoi kompetentnosti uchniv starshoi shkoly v shkylonii osviti Chekhii» [Peculiarities of the development of social competence of high school students in school education in the Czech Republic. Visnyk UzhNU. Serii: Pedahohika [in Ukrainian].
11. Pometun O. I. Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnoho pidkrodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competency approach in the experience of foreign countries]. // Kompetentnisnyi pidkhyd u suchasnyi osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy. Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
12. Pometun, O. I., Hupan, N. M., & Vlasov, V. S. (2018). Kompetentnisno oriiientovana metodyka navchannia istorii v osnovnii shkoli: metodychnyi posibnyk [Competency-oriented methodology for teaching history in primary school: a methodological manual. Kyiv: TOV «KONVI PRINT». URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162002217.pdf> [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>